

Vilniaus skulptūros *Krantinės arka* neoficialiųjų pavadinimų variantiškumas

Veslava Sidaravičienė

Lietuvių kalbos institutas, Vilnius, Lietuva
Institute of the Lithuanian Language, Vilnius, Lithuania
Email: veslava.sidaraviciene@lki.lt
ORCID <https://orcid.org/0009-0005-6565-6283>
<https://ror.org/011v22a28>

Santrauka. Straipsnyje aptariamas neoficialiųjų pavadinimų, nurodančių Vlodo Urbanavičiaus skulptūrą *Krantinės arka*, variantiškumas lietuvių, gimusių 1989–1998 metais, kalboje pagal jų sudarymo būdus. Variantiški neoficialieji skulptūros pavadinimai lyginti su Vilniaus rusų ir lenkų vartojamais ekvivalentais. Dažniausiai šis statinys neoficialioje lietuvių kalboje vadinamas *Vamzdžiu*. Kelianarių pavadinimų, kurių nomenklatūrinis žodis yra *vamzdis*, determinantas išryškina skulptūrai būdingas išorės ypatybes, paskirtį, nurodo vietą, kurioje ji stovi, apibūdina jos reikšmę ar išreiškia neigiamą požiūrį, pvz., *Baisus vamzdis*, *Šūdų vamzdis*, *Išmatų vamzdis*. Skulptūra *Krantinės arka* lenkų vadinama *Rura* arba *Trąba (Tromba)*, rusų – *Труба*. Šie pavadinimai atskleidžia Vilniaus lietuvių, lenkų ir rusų pasaulėvaizdžio panašumus: to paties pamato pavadinimų skirties pagrindas – objekto forma, o skirtumas yra kalbinis.

Reikšminiai žodžiai: variantiškumas, neoficialieji urbanonimai, urbanonimai, skulptūrų pavadinimai, šnekamoji kalba

Variability of Unofficial Names of the Sculpture *Embankment Arch* of Vilnius

Summary. The article discusses variability of the unofficial names for Vladas Urbanavičius's sculpture *Krantinės Arka (The Embankment Arch)* in the language of Lithuanians, born in 1989–1998, according to the methods of their formation. Variants of names of the sculpture are compared to the equivalents used by the local Russians and Poles. This sculpture is commonly referred to as *Vamzdis (The Pipe)* in the unofficial Lithuanian language. In multi-word names where the nomenclature word is *pipe*, the unique part of the name highlights the external characteristics of the sculpture, its purpose, indicates the place where it stands, describes its meaning, or expresses a negative attitude, for example, *Baisus vamzdis (A Terrible Pipe)*, *Šūdų vamzdis (A Pipe of Shit)*, *Išmatų vamzdis (A Pipe of Excrement)*. Sculpture *Krantinės arka (The Embankment Arch)* is called *Rura (The Pipe)* or *Trąba [Tromba] (The Pipe)* by Poles, and *Труба (The Pipe)* by Russians. These names reveal the similarities in the worldview of Vilnius Lithuanians, Russians and Poles: the basis of the same names is the form of the object, with the difference being linguistic.

Keywords: variability, unofficial urbanonyms, urbanonyms, names of sculpture, spoken language

Received: 24.01.2024. Accepted: 30.03.2024

Copyright © 2024 Veslava Sidaravičienė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Вариативность неофициальных названий Вильнюсской скульптуры Набережная арка

Анотация. В статье рассматривается вариативность литовских неофициальных названий скульптуры Владаса Урбанавичюса *Krantinės arka* (Набережная арка) на языке литовцев – жителей Вильнюса (1989–1998 г. рождения). Варианты названий скульптуры сопоставлены с эквивалентами, используемыми русскими и поляками – жителями Вильнюса. Чаще всего этот объект на неофициальном литовском языке называется *Vamzdis* (Труба). В названиях, состоящих из нескольких слов, номенклатурное слово в которых – *vamzdis* (труба), детерминант выделяет внешние свойства, характерные для скульптуры, ее назначение, указывает место ее расположения, описывает ее значение или выражает негативное отношение: *Baisus vamzdis* (Страшная труба), *Šūdu vamzdis* (Труба дерьма), *Išmatų vamzdis* (Труба экскрементов). Скульптуру *Krantinės arka* (Арка на набережной) местные поляки называют *Rura* (Труба) или *Trąba* [Tromba] (Труба), а русские – Труба. Эти названия выявляют сходство мировоззрения литовцев, русских и поляков – жителей Вильнюса: основой названий, созданных из одного и того же основного слова, является форма предмета, а различия связаны с чисто формально-языковыми особенностями.

Ключевые слова: вариативность, неофициальные урбанонимы, урбанонимы, названия скульптур, разговорный язык

Įvadas

XXI amžiaus Europos urbanonimijos tyrimams būdingas polinkis fiksuoti neoficialiuosius urbanonimus¹, analizuoti jų darybą, struktūrą bei į miesto objektus ar vietas atspindimą požiūrį. Minėtini Terhi Ainialos [2005, 271–278; 2008, 1–18; 2009, 67–75; 2010, 101–125; 2012, 7–15; 2016, 1–11]; Elžbietos Umińskos-Tytoń [2007, 116–142], Laimutės Balodės [2014a, 69–79; 2014b, 69–79], Erzsebetos Gyórfy [2016, 153–161], Justynos Groblińskos [2020] ir kitų tyrėjų darbai. Memorialinių statinių pavadinimai ir požiūris į juos užsienio ir lietuvių urbanonimikoje atskirai nėra tirti. Neoficialieji skulptūrų pavadinimai², kaip neoficialiųjų urbanonimų poklasis, analizuotas tiriant neoficialiųjų Vilniaus urbanonimų sudarymo polinkius lietuvių jaunimo kalboje [Sidaravičienė 2023]. Iš atlikto tyrimo matyti, kad neoficialieji memorialinių statinių pavadinimai dažniausiai sudaromi asociatyviai, atsižvelgus į statinio išorės ir vidaus ypatybes. Ši tendencija greičiausiai sietina su praktine pavadinimų funkcija – oficialieji paminklų ir skulptūrų pavadinimai yra per ilgi ir nepatogūs vartoti, taip pat gali būti nežinomi arba nebūtinai kasdienei komunikacijai, todėl kuriami nauji, asociatyvūs pavadinimai. Analizuojant neoficialiąsias formas pastebėta, kad skulptūros *Krantinės arka* neoficialieji pavadinimai – dažniausiai minimi iš visų tirtų memorialinių statinių pavadinimų [ibid., 164].

¹ Straipsnyje *neoficialieji urbanonimai* traktuoti kaip tikriniai miesto aplinkai priklausančių topografinių (geografinių) objektų pavadinimai, funkcionuojantys šnekamojoje kalboje [Sidaravičienė 2023, 36].

² Arturas Gałkowskis [2021, 62] nurodydamas skulptūrų, paminklų, memorialinių statinių pavadinimus vartoja terminą *mnemonimas*. Šis terminas moksliniuose darbuose nėra paplitęs, nes darbų, skirtų šių objektų pavadinimų analizei, – nėra.

Diskusijos apie Vlodo Urbanavičiaus 2009 m. sukurtą skulptūrą *Krantinės arka* atskleidė, su kokiomis etinėmis, estetinėmis, politinėmis meno recepcijos problemomis susiduria visuomenė. *Krantinės arka* yra vienas iš daugiausia visuomenės dėmesio po 1990 m. sulaukusių Vilniaus objektų [Gimbutaitė 2018, 55]. Šis statinys išsamiai aptartas žiniasklaidoje, moksliniuose straipsniuose [ibid., 55–72]. Internete apie skulptūrą skelbiami memai³, aprašai⁴, eilėraščiai⁵, posakiai⁶, turintys menkinamąjį, niekinamąjį, vulgarųjį, ironišką, sarkastišką atspalvį, plg. tokius vartosenos pavyzdžius, užfiksuotus internete, kai perteikiamas neigiamas (1) ir rečiau – teigiamas (2) požiūris. Nuomonė apie ją atsiskleidžia ir urbanoniminiu lygmeniu. Neoficialiųjų Vilniaus urbanonimų vartosenos polinkiai lietuvių jaunimo kalboje parodė, kad skulptūra *Krantinės arka* – prasčiausiai vertinamas Vilniaus objektas [Sidaravičienė 2023, 164].

1. *Skulptura primena man koks xujovas givenimas rajone* (facebook.com, 2020).
2. *Tai visgi menas, nes mes visi apie tai kalbam, skulptūra pasiekė savo tikslą – visi ją žino ir apie ją kalbą. Puiku. Turistams papasakojus istoriją apie ją sukelia juoką* (facebook.com, 2020).

Straipsnio tikslas – aptarti Vlodo Urbanavičiaus skulptūros *Krantinės arka* neoficialiųjų pavadinimų variantiškumą pagal sudarymo būdus lietuvių, gimusių 1989–1998 m., kalboje. Kadangi lenkų ir rusų etninės⁷ grupės, remiantis 2021 m. gyventojų surašymo duomenimis⁸, sudaro didžiausią etninę mažumą Lietuvoje (lenkų šalyje yra 6,5 proc., rusų – 5 proc.), surinkti duomenys lyginti su Vilniaus lenkų, rusų vartojamais pavadinimais. Tokiu būdu siekta parodyti skirtingų etninių grupių miesto realijų perteikimo panašumus ir skirtumus. Įgyvendinant šį tikslą straipsnyje remtasi medžiaga, rinkta 2014–2018 m. anketavimo būdu iš 17-os Vilniaus mokslo įstaigų (mokyklų, gimnazijų, universitetų, profesinių mokyklų)⁹. Duomenys apie neoficialiuosius *Krantinės arkos* pavadinimus yra darbo apie neoficialiųjų Vilniaus urbanonimų sudarymo būdus, tirtus autorės disertacijoje [Sidaravičienė 2023], dalis. Vengiant galimos oficialiojo pavadinimo įtakos, anketoje pateikta objekto nuotrauka¹⁰

³ *Vamzdis į niekur*: <https://m.demotyvacijos.lt/vamzdis-i-niekur-1414318.html>.

⁴ *Pipedija*: <https://www.pipedija.com/index.php/Vamzdis>.

⁵ Eilėraštis: <https://www.facebook.com/profile/100063541541326/search/?q=tromba>.

⁶ *He нлюй в трубу!* (по аналогии с „,не нлюй в колодеу“!) (liet. *nespjauk į vamzdį* (pagal analogiją su „,nespjauk į šulinį“) (IntV).

⁷ Dėl skirtingų medžiagos imčių, straipsnyje neatlikta išsami lenkų ir rusų vartojamų pavadinimų analizė.

⁸ *Oficialiosios statistikos portalas*: <https://osp.stat.gov.lt/gyventoju-ir-bustu-surasymai>.

⁹ Išsamiau apie tyrimą ir respondentų informaciją – kiek laiko gyveno Vilniuje, amžius, lytis, tautybė, kokiaje mokslo įstaigoje mokosi (ėsi) – žr. Sidaravičienė [2023, 19–24].

¹⁰ Anketa ir *Vilniaus lietuvių jaunimo kalboje vartojamų neoficialiųjų urbanonimų sąvadas* publikuoti nacionaliniame atviros prieigos mokslinių tyrimų duomenų archyve (MIDAS): <https://www.midas.lt/public-app.html#/research/dataObjects?page=1&pageSize=50&resourceId=209009&uuid=4179587c-4928-481c-bc7b-1f4d2394618d&lang=lt>.

ir klausta, kaip respondentai vadina joje esantį statinį. Tikslinė apklausa grupė – Vilniaus lietuviai, gimę 1989–1998 m. Iš viso buvo apklausta 419 respondentų. Anketose jie nurodė 106 neoficialiuosius *Krantinės arkos* pavadinimų variantus (92 lietuvių, 11 lenkų, 17 rusų). Autentiškos vartosenos pavyzdžių ieškota internete – socialinių tinklų, diskusijų forumų, internetinės žiniasklaidos puslapiuose ir kt. Šaltiniai, metai, juos pavartojusių asmenų, jeigu žinoma autorystė, vardai ir pavardės nurodyti prie vartosenos pavyzdžių. Kiekybiniu būdu surinkti neoficialiųjų *Krantinės arkos* pavadinimų variantai rodo, kad jų ekvivalentai interneto erdveje yra žinomi ir vartojami oficialiajame ir familiariajame registruose.

Neoficialiųjų *Krantinės arkos* pavadinimų sudarymo metodai išskirti, remiantis sinchroniniuose neoficialiųjų urbanonimų tyrimuose [Ainiala 2005, 271; 2010, 101; 2012, 105–109 ir kt.] taikoma neoficialiųjų pavadinimų analize pagal neoficialiųjų formų santykį su pamatiniu žodžiu. Pamatinių žodžių reikšmės nurodytos iš LKŽe, LŽŽ, LKŽŽ ir LŽBe. Varijuojančios lytys aprašytos ir lygintos su lenkų ir rusų pateiktais atitikmenimis naudojant lyginamąjį ir aprašomąjį metodus. Šis tyrimas yra socioonomastinio¹¹ pobūdžio, nes analizuotas neoficialiojo sluoksnio varijavimas lietuvių, gimusių 1989–1998 m., kalboje, bei aptarta, ką šių pavadinimų vartoseną gali rodyti apie vilniečių kultūrinį tapatumą, jį suvokiant kaip patirčių, poreikių ir interesų tėkmę, besiskleidžiančią išoriškai ir iš vidaus [Kuzmickas 2011, 70]. Lietuvoje šnekamosios kalbos pavadinimai socioonomastiniu aspektu yra pradėti nagrinėti: aptarta neoficialiųjų pavadinimų vartosenos specifika Vilniaus lenkų jaunimo kalboje [Sidaravičienė 2019, 183–198] ir daugiakalbystės daroma įtaka Vilniaus lietuvių jaunimo vartojamiems neoficialiesiems pavadinimams [Sidaravičienė 2018, 85–96]. Šie tyrimai atskleidė kontekstą, kuriame funkcionuoja neoficialieji urbanonimai, supažindino su jų inventoriaus įvairove bei atskleidė vartosenos ypatumus.

Neoficialiųjų *Krantinės arkos* pavadinimų sudarymo būdai

Tyrimas apie neoficialiųjų Vilniaus urbanonimų sudarymo būdus parodė, kad sudarant neoficialiąsias formas, lietuvių jaunimas linksta remtis oficialiaja lytimi [Sidaravičienė 2023, 162–163]. Iš neoficialiųjų skulptūros *Krantinės arka* pavadinimų variantų matyti, kad visos užfiksuotos lytys neturi darybinio ryšio su oficialiuoju pavadinimu ir yra kilusios asociatyviai [ibid., 111–132]. Tai – *asociaciniai neoficialieji pavadinimai*, rodantys, kad oficialusis pavadinimas yra nežinomas arba per ilgas vartoti kasdienėje kalboje. Kita vertus, jaunimui

¹¹ *Sociolingvistinė onomastika*, arba *socioonomastika*, analizuoja pavadinimų vartosenos ir varijavimo ypatumus, priklausančius nuo socialinių, kultūrinių ir situacinių veiksnių [Ainiala 2008, 3; 2012, 110; 2016, 1–3; Ainiala, Östman 2017, 6–7].

svarbu išreikšti požiūrį į skulptūrą, todėl linkstama suteikti emociškai ir ekspresyviai konotuosus pavadinimus.

Pagal struktūrą tai – vienanariai, pvz., *Kranas*, sudėtiniai, pvz., *Černobilio siurblys*, sudurtiniai, pvz., *Lietvamzdis*, pavadinimai. Anketose taip pat užfiksuotos retais sudarymo būdais atsiradusios neoficialiosios lytys, kurios skulptūrą apibūdina kelianariais aprašomojo pobūdžio junginiais, pvz., *Čia randasi palei upę, prie Europos netoli; Centre, prie to išlindusio vamzdžio; Prie baisaus paminklo už milijonus*. Šios sudėtinės konstrukcijos yra nenustovėjusios ir kintančios. Jų vartoseną priklauso nuo komunikacinės situacijos, adresato ir adresanto santykio ar asmeninio poreikio išreikšti požiūrį.

1. Vianarių skulptūros *Krantinės arka* neoficialiųjų pavadinimų atsiradimo pagrindas – skulptūros forma, pagal kurią ji dažniausiai susieta su apeliatyvu *vamzdis* ‘ilgas, tuščiaaviduris, ppr. cilindrinis daiktas ar dirbinys kam nutekėti, nuleisti ir pan.’ [LKŽe]. Iš užrašymo dažnumo matyti, kad neoficialieji variantai, atsiradę iš apeliatyvo *vamzdis*, yra prigiję. Pavadinimas *Vamzdis* (3) anketose užrašytas 126 kartus ir plačiai vartojamas oficialiose¹² ir neoficialiose¹³ interneto svetainėse.

3. *Vamzdis arba Krantinės arka – taigi toji skulptūra, kuri 2009 metais ant Neries kranto kažkur Vilniuje buvo pastatyta ir katra visiems akis bado, nes pinigų kainavo, valdžia sumokėjo, o niekas nesupranta kam tas vamzdis negražus ir ką jis vaizduoja* (*pipedija.com*, 2016).

Dėl poreikio suteikti pavadinimui žaismingumo, ekspresyvumo, emocionalumo šio pamato pavadinimai kalboje pakeisti fonetiškai. Dažniausiai modifikuota antroji pamatinio žodžio dalis, o pirmoji dėsningai išsaugota, plg. formas *Vamzdys*, *Vamdžis*, *Vambzdis* ir sudėtinius jų variantus – *Surūdijęs vamzdys*, *Šūdų vamdžis*, *Kanalizacijos vambzdis*. Neoficialusis pavadinimas *Vambzdis* gali būti susietas su liet. *vambzdis* ‘pučiamasis muzikos instrumentas, birbynė, švilpynė, dūda’ [LKŽe], nors greičiausiai tai yra fonetinis perdirbinys. Interneto vartoseną rodo, kad priebalsis į pamatinį žodį įterptas dėl žodžių žaismo ir siekiant sustiprinti menkinamąjį, niekinamąjį požiūrį į skulptūrą (4). Tokių žodžių, atsiradusių epentezės būdu, linkstama darytis ir šnekamojoje kalboje, pvz., *kostmosas* (5). Jie perteikia žmonių poreikį žaisti su kalba.

4. *Vambzdis prie Neries (* Vambzdis su „b“ raide skamba iškilmingiau, distinktyviai ir kitaip, todėl jis su „b“ raide, nes ne šiaip sau vamzdis. Patys pagalvokite – neteisingas užrašymas atspindi visą Vambzdžio neteisingumą. Ir neiškinkit man apie rašybą, nes aš rašau taip, kaip noriu.)* (*popo.lt*, 2014).

¹² Asociacija *Antakalniečių bendruomenė*: <http://www.antakalnieciai.lt/sauletekis/>.

¹³ Puslapis iš *Vikipedijos*: [https://lt.wikipedia.org/wiki/Saul%C4%97tekis_\(Vilnius\)](https://lt.wikipedia.org/wiki/Saul%C4%97tekis_(Vilnius)).

5. *Man jau „kostmosas“... tikiuos neberekės rudenį dar kartą to paties skaityti. o jau paskutinės knygos dalys (Santykiai) tai paniavų paniava. žiūriu į knygą ir matau špygą (supermama.lt, 2011).*

Kitų vienažodžių neoficialiųjų pavadinimų atsiradimo pagrindas – skulptūros forma, kuri pagal panašumą asociatyviai susieta su panašaus tipo ar paskirties objektais, plg. *Kranas, Čiuožykla, Kablys, Kanalizacija, Strypas, Stulpas*. Rečiau *Krantinės arkos*, neoficialiųjų pavadinimų, pvz., *Chujnia*, pamatu tampa žargoninė leksika, plg. necenzūrinį žodį *chujnia* [LŽBe; LŽŽ 36; LŽŽK 111–112]. Neoficialusis pavadinimas *Kanaleika* greičiausiai yra padarytas prie pamatinio žodžio *kanalas* prijungus priesagą *-eika*, nors neatmestina galimybė, kad šis pavadinimas gali būti atsiradęs prie sutrumpėjusio pamatinio žodžio *kanalizacija* prijungus priesagą *-eika*. Tą patvirtintų anketose užfiksuoti neoficialieji vienanariai, pvz., *Kanalizacija*, ir dvinariai pavadinimai su šiuo komponentu, plg. *Kanalizacijos vamzdis* (žr. toliau). Respondentai taip pat mini neoficialųjį pavadinimą *Šlanga*, turintį pamatinį žodį *šlanga* [LKŽe]. Nurodytos vienanarės neoficialiosios formos yra pavienės, jų vartosenos pavyzdžių internete neaptikta, todėl tikėtina, kad tokiu būdu atspindėti individualūs ar mažo sociumo poreikiai.

2. Sudėtinių neoficialiųjų pavadinimų, nurodančių *Krantinės arką*, specifinis pavadinimo narys apibrėžia, paaiškina, nurodo skiriamąjį požymį, o antrasis – identifikuoja statinį pagal formą. Dvinario pavadinimo determinantas dažniausiai nurodo statinio paskirtį, pvz., liet. *Išmatų vamzdis, Nuotekų vamzdis, Kanalizacijos vamzdis, Šūdų vamzdis* (6), apibūdina išorę, pvz., liet. *Baisus vamzdis, Didelis vamzdis, Geležinis vamzdis, Surūdijęs vamzdis*, išskiria vietą, kurioje skulptūra yra, pvz., *Krantinės vamzdis, Upės vamzdis, Upės vamzdynas*, apibūdina jos reikšmę, pvz., liet. *Garsusis vamzdis, Kažkoks vamzdis*. Taigi sudarant sudėtinius pavadinimus dėsningai kreipiamas dėmesys į objekto išorę. Pirmasis sudėtinio pavadinimo dėmuo sustiprina pavadinimo konotacinę reikšmę ir išskiria jais pavadinamos skulptūros neigiamas ypatybes.

6. *Nuo kada shudu vamzdis yra krantines arka? Ir dar kalbet prades? (facebook.com, 2020).*

Rečiau vartojami neoficialieji sudėtiniai pavadinimai, suteikti atsižvelgus į išliekamąją skulptūros vertę, pvz., *Berekšmis menas, Kanalizacijos šedevras* (7), „*Meno kūrinys*“, miesto realijas, pvz., *Černobilio siurblys, Lietuvos pasididžiavimas, Metalinis „š“, Pinigų plovykla, Paminklas santechnikams*. Rečiau šio tipo pavadinimai nurodo vietą, kurioje yra statinys, pvz., *Neries pakrantė, Neries paminklas*. Tai – pavieniai pavadinimai, užrašyti po vieną syki, todėl greičiausiai laikytini ne atskirais pavadinimais, bet visuomenės narių nuomonę išreiškiančiais sudėtiniais junginiais.

7. *Kam patinka šis švelniai tariant „kanalizacijos šedeveras“ gal pas save kieme persimontuokite ir nusidažykite <...> (facebook.com, 2020).*

3. Sudurtinių neoficialiųjų pavadinimų pirmasis dėmuo determinuoja antrąjį, siaurindamas, tikslandamas pastarojo reikšmę, pvz., *Lietvamzdis, Srutvamzdis, Šūdvamzdis* (8). Šių pavadinimų, kaip ir sudėtinių, kurių antrojo nario pozicijoje vartojamas apeliatyvas *vamzdis*, pirmasis dėmuo nurodo objekto paskirtį – *vamzdis* yra skirtas kam nutekėti, nuleisti [LKŽE].

8. *Vilniaus centre yra toks va „šūdvamzdis“. Žavingai nežavus arba nežaviai žavus, žiūrint kurioje vamzdžiu pusėje atsisėsi (enorca.blogspot.com, 2014).*

4. Dalį neoficialiųjų pavadinimų sudaro prielinksniniai pavadinimai. Prielinksninių pavadinimų pirmąjį komponentą sudaro apeliatyvas *vamzdis*, antrąjį – prielinksnis *į* arba *prie* ir pamatiniai žodžiai, nurodantys skulptūros buvimo vietą, pvz., liet. *Vamzdis į Nerį, Vamzdis į upę, Vamzdis prie Mindaugo tilto, Vamzdis prie Neries, Vamzdis prie Neries upės, Vamzdys prie upės*. Prielinksninė konstrukcija apibrėžia, tikslina kelianario pavadinimo determinantą. Iš analizuotų neoficialiųjų lyčių užrašymo dažnumo matyti, kad prielinksninės konstrukcijos nėra prigijusios – anketose minimos vieną ar du kartus. Kaip nurodo Vitalija Maciejauskienė [2007, 66], dalis prielinksninių vietovardžių gali būti sąlygiškai vadinami situaciniais ir nelaikytini vietovardžiais, nes prielinksniniai vietų vardai vartojami kaip tam tikri nusistovėję junginiai, kurių vieni yra labiau, kiti – mažiau toponimizuoti, pvz., *Prie krėžiaus pievýtė* [Rabačiauskaitė 1969, 252], *Po aukštuoju kalnu šakaunyčios* [Maciejauskienė 2007, 72], *Prie Plėpiškių laūkui kálnas* [ibid., 73].

5. Sudėtiniai žodžių junginiai, aprašomuoju būdu perteikiantys požiūrį į skulptūrą, – nelaikytini pavadinimais, nes jų morfologinė ir sintaksinė struktūra nėra pastovi, o konstrukcijos fiksuotos po vieną kartą. Vis dėlto jų pagrindą sudaro neoficialieji dėmenys, esantys vienanariuose ar sudėtinuose įvardijimuose [dėl aprašomųjų neoficialiųjų urbanonimų išsamiau žr. Sidaravičienė 2023, 152]. Šie pavadinimai papildomai nurodo statinio ypatybes, pvz., *Kanalizacijos vamzdis išsikišęs, Surūdijęs naujas vamzdis, Tas nesąmoningas vamzdis*, buvimo vietą, pvz., *Architektūrinis vamzdis Neries upėje*, išreiškia menkinamąjį, niekinamąjį požiūrį, pvz., *Aprūdijęs vamzdis kur atseit menas, Nesąmonė už 300 tūkst. Litų, Tas gėdingas vamzdis, Tas baisus kanalizacijos vamzdis*. Tas pats junginys gali nusakyti neigiamą nuomonę ir nurodyti buvimo vietą, pvz., *Tas keistas vamzdis prie upės*. Greičiausiai šie sudėtiniai junginiai yra pavienių asmenų šnekamosios kalbos pavyzdžiai, vartojami konkrečiame kontekste.

6. Šnekamojoje kalboje užfiksuotas netradiciniu sudarymo būdu atsiradęs žodis *vamzdiec*, kurio pamatą sudaro apeliatyvo *vamzdis* pradžia ir necenzūrinio žodžio *pyzdziec* pabaiga. Kontaminacijos pagrindas – tapatūs foneminiai

deriniai. Žodžiai, atsiradę pagal formulę $A B + C D \rightarrow A D$ bei pasižymintys fonemine ar ortografine sanklota [Fradin 2015, 390; Beliaeva 2019, 5; Matiello 2019, 4] kalbotyros literatūroje laikomi tipiškais kontaminaciniais žodžiais ir yra populiariausias lietuvių kontaminacinių darinių sąmaišos būdas [Miliūnaitė 2014, 259; Aleksaitė 2022, 175]. Interneto vartosenoje žodis *vamzdziec* apibūdinamas kaip ‘riesta, blogai, prasti reikalai, galas, krachas; mirtis’¹⁴ (9). Greičiausiai kontaminanto *vamzdziec* atsiradimą paveikė ne *Krantinės arka*, nors, tikėtina, diskusijos dėl skulptūros estetinės, etinės, politinės vertės visuomenėje paskatino jo vartoseną ne vien kasdienėje kalboje, bet ir grožinėje literatūroje (10).

9. *Žodis kilęs dėl valdžios didelių išlaidų kvailiems ir nenaudingiems vamzdžiams. Reiškia tą patį ką pyzdiec: vamzdiec, kam cia tu vamzdžiu reikėjo už 300000Lt (zodynas.kriu.lt, 2007).*

10. **Skulptorius:** *Ar vamzdis, kalbant figūra... turiu galvoje – figūratyviai, irgi vertikalus imperatyvas?*

Dailėtyrininkė: *Galėtų būti, bet per daug abstraktu, trūksta tautinio aspekto. Urbanistiškai svetima agrarikai. Prieštarauja Gedimino laiškams.*

Vadybininkė: *Ne, ne, ne, vamzdis kelia neigiamų asociacijų. Vamzdiec, kaip sakoma. Tauta to nesupras. (Dainius Dirgėla, ištrauka) (satenai.lt, 2023, Dainius Dirgėla).*

7. Vilniaus lietuvių kalboje *Krantinės arka* dažniausiai vadinamas *Vamzdžiu*, Vilniaus rusų – *Труба* (11), lenkų – *Rura* (12) ir *Trąba* (13). Apeliatyvas *rura* lietuvių kalboje siejamas su *vamzdžiu* ir užpakaliu, plg. *rūra* ‘1. vamzdis; 2. užpakalis, subinė, raukai’ [LKŽe], *rūrinti* ‘lytiškai santykiauti (apie vyrus); lytiškai santykiauti analiniu būdu’ [LŽBe]. Dėl stilistinio žymetumo bendrinės lenkų kalbos žodis *rura* Vilniaus lenkų – vengiamas. Tą rodo užfiksuoti šnekamosios kalbos pavyzdžiai su šiuo neoficialiuoju pavadinimu (14). Neoficialusis pavadinimas, atsiradęs iš pamatinio žodžio *vamzdis*, ir jo ekvivalentai Vilniaus lenkų ir rusų kalbose perteikia neigiamą gyventojų santykį su skulptūra ir bendrą pasaulėvaizdį – skulptūros neoficialiojo pavadinimo pamatą sudaro stilistiškai konotuota leksema, kreipianti dėmesį į tiesioginę objekto paskirtį, o skirtumas yra kalbinis.

11. *Эта труба – не искусство, а позор для Литвы* (liet. *Šitas vamzdis – ne menas, o Lietuvos gėda*) (*obzor.lt*, 2019, Aloyzas Stasiulevičius).

12. *W Wilnie zbierane są podpisy pod petycję do władz miasta Wilna z prośbą o przeniesienie z nadbrzeża Wilii rzeźby „Arka nadbrzeża“ autorstwa rzeźbiarza Vladasa Urbanavičiusa, którą wilnianie często nazywają „rurą“* (liet. *Vilniuje ren-*

¹⁴ *Jaunimo žodynas*: <https://www.zodynas.lt/jaunimo-zodynas/V/vamzdiec>.

kami parašai, raginantys Vilniaus miesto savivaldybę į kitą vietą perkelti prie Neries esantį skulptoriaus Vlado Urbanavičiaus kūrinį „Krantinės arka“, dažnai vadinamą „vamzdžiu“ (zw.lt, 2014).

13. *Nieвозмо́бnie w sens się wrombać wyobraźnia trza mieć silna... Czymż ta zardzewiała tromba zaszływyszy tak dla Wilna.* (lie. *Neįmanoma įsivaizduoti, reikia turėti lakią vaizduotę... Kuo tas surūdijęs vamzdis taip nusipelnė Vilniui?*) (facebook.com, 2013, Jan Rozanowski)
14. *Mano teta, pragyvenusi Varšuvoje 30 metų taip vadino vamzdį. Būtent „rura“, kas sukeldavo mano tėvų juoką, kadangi lenkų kalboje, kuria jie kalbėjo, žodis „rura“ reiškė tą patį, ką lietuviai kartais vartoja – (rūra, š**na). Taip, mano tėvai „po-tutejszemu“ Vamzdį vadino „tromba, trombka“, o tikroje lenkų kalboje – „trąbka“ – muzikos instrumentas – „triūba“* (facebook.com, 2023).

Vilniaus lenkų ir rusų kalboje sudėtinių neoficialiųjų pavadinimų, nurodančių *Krantinės arką*, determinantas dažniausiai žymi statinio paskirtį, pvz., rus. *Канализационная труба* (liet. *Kanalizacijos vamzdis*) (15), apibūdina išorę, pvz., rus. *Ржавая труба* (liet. *Surūdijęs vamzdis*), lenk. *rdzawa rura* (liet. *Surūdijęs vamzdis*) (16), lenk. *Zerdzewiała tromba* (liet. *Surūdijęs vamzdis*), apibūdina jos reikšmę, pvz., lenk. *Jakaś trąba* (liet. *Kažkoks vamzdis*). Taigi kuriant dvinarius pavadinimus vyrauja tos pačios tendencijos, matomos sudarant lietuvių neoficialiuosius *Krantinės arkos* variantus. Apibendrinant galima teigti, kad neoficialieji *Krantinės arkos* pavadinimai perteikia bendras Vilniaus lietuvių, rusų ir lenkų vartosenos tendencijas.

15. *Uberite, na fone nasego simbola smotritca urodski. Kanalizacionnaja truba.* (liet. *Nuimkite, šalia mūsų simbolio išsigimėliškaai atrodo. Kanalizacijos vamzdis*) (facebook.com, 2020).
16. *Czy rdzawa rura rzeczywiście ożywia brzegi Wilii?* (liet. *Ar surūdijęs vamzdis iš tiesų pagyvina Neris pakrantes?*) (wilnoteka.lt, 2019).

Sudarant neoficialiąsias formas pastebėta tarpkultūrinių ryšių įtaka. Kaip pažymi Kinga Geben [2018, 139], kadangi jaunimas gyvena toje pačioje daugiakalbėje aplinkoje, skirtingos kultūros yra pripažįstamos kaip savos. Tokie pavadinimai kaip *Didelė šlanga*, *Brangi šlanga*, kurių antrąjį dėmenį sudaro žargonizmas *šlanga* [LKŽe], užrašyti lietuvių, lenkų respondentų atsakymuose. Neoficialiosios lytys, kurių pagrindą sudaro žargonizmas *truba*, vartojami lietuvių šnekamojoje kalboje, pvz., *Trūba prie upės*, *Truba surūdijus*, *Triuba šalia Neris* (17). Lietuvių kalbos įtaka užfiksuota Vilniaus rusų jaunimo kalboje, pvz., *Upės truba*. Sudėtiniame pavadinime pirmas komponentas pateiktas lietuvių kalba, o antrasis – sulietuvintas rusų kalbos variantas. Pavadinimas *Upi* pakeistas morfologiškai prie apeliatyvo kamieno prijungus baigmenį *-i*. Taigi, nors pavadinimų *Vamzdis*, *Труба*, *Rura*, *Trąba* vartoseną priklauso nuo

etninės grupės, dėl kultūrinių ir kalbinių kontaktų matomas polinkis šiuos pavadinimus kasdienėje vilniečių kalboje vartoti lygia greta. Sociolingvistiniai tyrimai rodo, kad lenkai ir rusai gyvena nuolatinėje daugiakalbėje aplinkoje, o kalbų vartoseną priklauso nuo visuomeninės sferos [Brazauskienė 2010, 120–121; Geben 2010, 158–159; 2018, 139].

17. *Šis šedevras, dar vadinamas ‚Ze Triüb‘ atsiskleidžia tik pavasario potvynio metu. Kai triūba tiesiai į vandenį sulenda. Likusį laiką tai tik ze triüb (facebook.com, 2020).*

Neoficialieji *Krantinės arkos* pavadinimai, vartojami Vilniaus lietuvių, lenkų ir rusų kalboje, implikuoja neigiamą vertinamąjį atspalvį. Viena, tą rodo pamatinės leksemos, pvz., *vamzdis, kranas, kablys* ir kt. reikšmės ir skulptūros paskirties neatitiktis, kita, struktūriškai pavadinimų variantai praplėsti specifiniais nariais, pabrėžiančiais skulptūros paskirtį, susietą su išmatomis, pvz., *Šūdų vamzdis*, išvaizdą, mininčią rūdis, pvz., *Surūdijęs vamzdis* ir kt. Neoficialiosiomis formomis perteiktas menkinamasis, niekinamasis, vulgarusis, ironiškas, sarkastiškas požiūris į skulptūrą. Visa, kas negera, laikoma nukrypimu nuo normos ir vertinama neigiamos konotacijos žodžiais [Jakaitienė 1988, 51; Gudavičius 2000, 130–131]. Neigiamas vertinimas kalboje išreiškiamas dažniau nei teigiamas, nes iš pagrindinių penkių emocijų (pyktis, pasibjaurėjimas, liūdesys, baimė), tik viena (džiaugsmas) yra teigiama [Ragaišienė 2023, 76]. Toks neigiamo ir teigiamo vertinimo santykis yra universalus ir būdingas kitų šalių neoficialiesiems urbanonimams [Ainiala 2008, 15; Ainiala, Saarelma, Sjöblom 2012, 109, 121–123; Balode 2014a, 72].

Išvados

1. Neoficialiųjų skulptūros *Krantinės arkos* pavadinimų sudarymo pagrindas – asociacijos, kilusios dėl pavadinamo statinio išorės ar vidaus ypatybių. Pagal struktūrą neoficialieji skulptūros pavadinimai yra vienanariai, pvz., *Kranas*, sudėtiniai, pvz., *Černobilio siurblys*, sudurtiniai, pvz., *Lietvamzdis*. Anketose taip pat užfiksuota retais sudarymo būdais atsiradusių neoficialiųjų pavadinimų, kurie skulptūrą nurodo kelianariais junginiais, pvz., *Čia randasi palei upę, prie Europos netoli; Centre, prie to išlindusio vamzdžio; Prie baisaus paminklo už milijonus*. Šios sudėtinės konstrukcijos yra nenustovėjusios, kintančios ir priklauso nuo komunikacinės situacijos, adresato ir adresanto santykio ar asmeninio poreikio išreikšti požiūrį.
2. Vlodo Urbanavičiaus skulptūra *Krantinės arka* šnekamojoje lietuvių kalboje dažniausiai vadinama *Vamzdžiu*, rusų – *Труба*, lenkų – *Rura, Trąba*. Šie pavadinimai atskleidžia Vilniaus lietuvių, lenkų ir rusų pasaulėvaizdžio panašumus. Užfiksuotų to paties pamato pavadinimų skirties pagrindas – objekto forma, o skirtumas yra kalbinis.

3. Kelianarių pavadinimų, kurių nomenklatūrinis žodis yra *vamzdis*, determinantas išryškina skulptūrai būdingas išorės ypatybes, pvz., *Didelis vamzdis*, paskirtį, pvz., *Išmatų vamzdis*, nurodo vietą, kurioje stovi, pvz., *Upės vamzdis*, apibūdina jos reikšmę, pvz., *Meno vamzdis*. Neoficialieji pavadinimai, kurių pagrindą sudaro kiti apeliatyvai, pvz., *Bereikšmis menas*, *Lietuvos pasididžiavimas*, *Nesąmonė už 300 tūkst. litų* greičiausiai nurodo gyventojų požiūrį, nes tai pavieniai užrašymai, nepatvirtinti internetinėje vartosenoje. Gyventojų požiūris dėl skulptūros *Krantinės arka* be išlygų yra neigiamas.
4. Neoficialusis pavadinimas *Vamzdis* yra prigijęs kalboje, tai rodo Vilniaus lenkų variantų *Rura*, *Trąba* ir rusų – *Трыба* užrašymo dažnumas bei eks-tralingvistiniai reiškiniai – pavadinimas *Vamzdis* vartojamas grožinėje literatūroje, šio pavadinimo pagrindu kuriami memai, posakiai, eilėraščiai ar komiški, ironiški skulptūros aprašai. Diskusijos dėl skulptūros *Krantinės arka* estetinės, etinės, politinės vertės visuomenėje paskatino kontaminacinio darinio *vamzdiec* vartoseną kasdienėje kalboje ir grožinėje literatūroje.

Sutrumpinimai

lenk.– lenkų kalba
liet. – lietuvių kalba
plg. – palyginti
ppr. – paprastai
pvz. – pavyzdžiui
rus. – rusų kalba

Literatūra

AINIALA, T., 2005. Urban name in use, *XXII Congresso Internazionale di Scienze Onomastiche Pisa, 28 agosto-4 settembre 2005*, AU 2. 271–278.

AINIALA, T., 2008. Socio-onomastics. In ÖSTMAN, J.-O., VERSCHUEREN, J., in collaboration with VERSLUYS, E. (eds.). *Handbook of Pragmatics* 12. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 1–18.

AINIALA, T., 2009. Place Names in the Construction of Social Identities: The Uses of Names of Helsinki. In AHRENS, W., EMBLENTON, SH., LAPIERRE, A., with the assistance of SMITH, G., FIGUEREDO, M. (eds.). *Names in Multi-Lingual, Multi-Cultural and Multi-Ethnic Contact*. Proceedings of 23rd International Congress of Onomastic Sciences. York University, Toronto, Canada, 67–75. URL: https://yorkspace.library.yorku.ca/xmlui/bitstream/handle/10315/2924/icos23_67.pdf?sequence=1&isAllowed=y

AINIALA, T., 2010. Use of slang toponyms in Helsinki. In PEPIN, N., De STEFANI, D. E. (eds). *Eigennamen in der gesprochenen Sprache*. Tübingen: Francke Verlag, 101–125. URL: https://www.researchgate.net/profile/Terhi-Ainiala/publication/309406614_Use_of_slang_toponyms_in_Helsinki/links/580ecc4608ae47535247bbbf/Use-of-slang-toponyms-in-Helsinki.pdf?origin=publication_detail

AINIALA, T., 2012. Place names and identities: the uses of names of Helsinki, *Names and Identities. Oslo Studies in Language*, 4(2). 7–15. <https://journals.uio.no/osla/article/view/306/430>

AINIALA, T., SAARELMA, M., SJÖBLOM, P., 2012. *Names in focus: an introduction to Finnish onomastics*. Helsinki: Finnish Literature Society. URL: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/32120/617174.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

AINIALA, T., 2016. Names in Society. In HOUGH, C. (ed.). *The Oxford Handbook of Names and Naming*. Oxford University Press, 1–11.

AINIALA, T., ÖSTMAN, J.-O., 2017. Introduction: Socio-onomastics and pragmatics. In AINIALA, T., ÖSTMAN, J.-O. (eds.). *Socio-onomastics: The pragmatics of names*. Amsterdam: John Benjamins (Pragmatics & Beyond New Series; vol. 275), 1–18.

ALEKSAITĖ, A., 2022. *Lietuvių kalbos naujažodžių daryba (2011–2019 m. naujažodžių duomenyno pagrindu)*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuvių kalbos institutas.

BALODE, L., 2014. Unofficial Urbanonyms of Latvia: Tendencies of Derivation. In HOUGH, C., ISDEBSKA, D. (eds.). *Names and Their Environment, 25th International Congress of Onomastic Sciences. Volume 1: Keynote Lectures. Toponomastics I. August 2014 Glasgow, Abstracts / Les Abrégés / Zusammenfassungen*, 69–79. URL: <https://docplayer.net/65734985-25-th-international-congress-of-onomastic-sciences.html>

BALODE, L., 2014b. Unofficial Urbanonyms of Latvia: Tendencies of Derivation. In HOUGH, C., ISDEBSKA, D. (eds.). *Names and Their Environment, 25th International Congress of Onomastic Sciences. Volume 1: Keynote Lectures. Toponomastics I. August 2014 Glasgow, Abstracts / Les Abrégés / Zusammenfassungen*, 69–79. URL: <https://docplayer.net/65734985-25-th-international-congress-of-onomastic-sciences.html>

BELIAEVA, N., 2019. Blending creativity and productivity: on the issue of delimiting the boundaries of blends as a type of word formation, *Lexis. Journal in English Lexicology*, 14. 1–22. <https://doi.org/10.4000/lexis.4004>

BRAZAUSKIENĖ, J., 2010. Lietuvos miestų rusų diasporos portretas. *Miestai ir kalbos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 107–121.

GEBEN, K., 2010. Vilniaus lenkų kalbinė savimonė, daugiakalbystė ir tapatybė. *Miestai ir kalbos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 153–175.

GEBEN, K., 2018. Socjo- i psycholingwistyczne czynniki wielojęzyczności (analiza zachowań językowych młodego pokolenia Polaków na Litwie), *Język a Kultura*, 28. 137–146. <https://doi.org/10.19195/1232-9657.28.1>

FRADIN, B., 2015. Blending. In MÜLLER, P. O., OHNHEISER, I., OLSEN, S., RAINER, F. (eds.). *Word formation. An International Handbook of the Languages of Europe*. De Gruyter Mouton, 386–413.

GAŁKOWSKI, A., 2021. Terminologiczne osobliwości wśród metanazw onomastycznych w obszarze francuzkim, angielskim i włoskim, *Onomastica*, 65(2). 55–74. <https://doi.org/10.17651/ONOMAST.65.2.4>

GIMBUTAITĖ, M., 2018. Ikonomachija šiuolaikinėje Lietuvoje: Vlado Urbanavičiaus Krantinės arkos ir Žaliojo tilto skulptūrų atvejai, *Acta Academiae Artium Vilnensis*, 91. 55–72. https://leidykla.vda.lt/Files/file/Acta_91/04_Monika_Gimbutaite_Acta_91.pdf

GYÖRFFY, E., 2016. Slang Toponyms in Hungary: a Survey of Attitudes Among Language Users. In PUZEY, G., KONSTANTSKI, L. (eds.). *Names and Naming. People, Places, Perceptions and Power*. Bristol, Multilingual Matters: 163, 153–161.

GROBLIŃSKA, J., 2020. *Nieoficjalne nazewnictwo miejskie Łodzi*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

GUDAVIČIUS, A., 2000. *Etnoligvistika*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.

JAKAITIENĖ, E., 1988. *Leksinė semantika*. Vilnius: Mokslas.

KUZMICKAS, B., 2011. Individo kultūrinis tapatumas, *Problemos*, 80. 65–74. <https://doi.org/10.15388/Problemos.2011.0.1307>

LKŽe – NAKTINIENĖ, G., (red.). *Lietuvių kalbos žodynas*. 1–20 (1941–2002): elektroninis variantas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. URL: <http://www.lkz.lt/>

LKŽŽ – KUDIRKA, R., 2012. *Lietuvių kalbos žargono ir nenorminės leksikos žodynas*. Kaunas: Technologija.

LŽBe – *Lietuvių žargono bazė* [interaktyvus]. URL: <https://www.flf.vu.lt/mokslas/elektroniniai-istekliai#duomenu-bazes>

LŽŽ – ZAIKAUSKAS, E., 2007. *Kalbos paribiai ir užribiai. Lietuvių žargono žodynelis*. Vilnius: Alma littera.

MACIEJAUSKIENĖ, V., 2007. Dar kartą apie lietuvių prielinksnius vietovardžius, *Lituanistica*, 53(3(71)). 64–80. http://mokslozurnalai.lmaleidykla.lt/publ/0235-716X/2007/3/Lit_064_080.pdf

MATTIELLO, E., 2019. A corpus-based analysis of new English blends, *Lexis. Journal in English Lexicology*, 14. 1–28. <https://doi.org/10.4000/lexis.3660>

MILIŪNAITĖ, R., 2014. Naujieji kontaminaciniai dariniai lietuvių kalboje, *Acta Linguistica Lithuanica*, 71. 246–264. <https://www.lituanistica.lt/content/59077>

RABAČIAUSKAITĖ, Z., 1969. Prielinksniniai vietovardžiai, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 11. 243–255. <https://journals.lki.lt/actalinguisticalithuanica/article/view/1858>

RAGAIŠIENĖ, V., 2023. Pietų aukštaičių šnektose vartojamų slavizmų vertinimo atspalviai, *Slavistica Vilnensis*, 68(1). 73–86. [https://doi.org/10.15388/SlavViln.2023.68\(1\).96](https://doi.org/10.15388/SlavViln.2023.68(1).96)

SIDARAVIČIENĖ, V., 2018. Multilingualism and Unofficial Urban Place Names of Vilnius in the Languages of Lithuanian and Polish Youth, *Onomastica Uralica*, 10. 85–96. <https://mnytud.arts.unideb.hu/onomural/kotetek/ou10/08.pdf>

SIDARAVIČIENĖ, V., 2019. Dwujęzyczność i nieoficjalne urbanonimy w języku młodzieży polskiego pochodzenia w Wilnie. In DUFRAT, J., MIERZWA, J., SZUMIŁO, M. (red.). *Kresy Wschodnie Rzeczypospolitej – ludzie stamtąd*. Wydawnictwo LTW, Łomianki, 183–198.

SIDARAVIČIENĖ, V., 2023. *Neoficialiųjų Vilniaus urbanonimų sudarymo polinkiai lietuvių jaunimo kalboje*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas.

UMIŃSKA-TYTOŃ, E., 2007. Nieoficjalne nazewnictwo miejskie. In BIEŃKOWSKA, D., CYBULSKI, M., UMIŃSKA-TYTOŃ, E. (red.). *Słownik dwudziestowiecznej Łodzi (konteksty historyczne, społeczne, kulturowe)*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 116–142.